

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Oudejaarsavond voor de vogels van het Landgoed Linschoten

E. E. VAN DER VOO

Wij hebben er een gewoonte van gemaakt om op de laatste dag van het jaar de vogelwaarnemingen op het Landgoed Linschoten te vergelijken met de gegevens van voorafgaande jaren.

Na tien jaar van registreren leek het ons van belang ook eens terug te grijpen naar een samenvatting van waarnemingen uit de jaren 1925-1930. Iedere beheerder van een natuurgebied weet bij ervaring dat een vergelijkend inventarisatieonderzoek de beste informatiebron is om van veranderingen in de populaties op de hoogte te blijven. Je kunt er de zorg over de natuurverarming mee belasten of er enige hoop uit putten, dat het

aan de beheerder toevertrouwde gebied nog niet aan de dode lente toe is. Het rode signaal zal evenwel je denken concentreren op de vraag of het biotoop aan de eisen van een gunstige voedselbron en broedgelegenheid voldoet.

Over het Landgoed Linschoten zijn onze lezers al eerder ingelicht (3; 5). We zullen derhalve wat de gebiedsbeschrijving betreft kort zijn.

Het Landgoed Linschoten omvat grotendeels grasland. Slechts één vijfde gedeelte is samen te vatten onder de naam „bos”, dat niet één bepaald bos-type vertegenwoordigt, maar één afwisseling vormt van bos- en struweel-

Fig. 1. *Reigersbos, met op de achtergrond de „doorkijk”.*

gemeenschappen. Deze gevarieerdheid wordt enerzijds versterkt door tussenliggende graslanden, waardoor zich langgerekte bosrand-situaties voordoen, en anderzijds door omringende kaden met laanbomen en struikgewas.

De bosrandgemeenschappen komen het meest tot hun recht in het parkbos om en nabij het kasteel, waar overwegend essen en eiken hun kronen aaneensluiten. Het oorspronkelijke essen-hakhout is hier overgroeid

en de meeste aan arboretums gebonden uitheemse bomen hebben de concurrentieslag verloren.

De struwelengemeenschappen van de essen-hakhoutcultuur, die voorheen met een omlooptijd van vijf jaren bij het hakken voor een jaartje in het zonnetje werden gezet, zijn duistere oorden geworden met een armoede aan plantesoorten. Hieraan is de plastic-industrie schuld. Als wij thans het soms meer dan 15 jaren oude hout van de stommels

gehakt hebben om de groei van bomen een handje te helpen, blijken er vogels te zingen die het daar jaren voordien af lieten weten. De wilgehoutstruwelen, de hakgrienden, die nog steeds om de drie jaar worden gehakt en in de meeste gevallen vrij zijn van opgaand hout, ontvangen meer licht, zijn rijker aan plantesoorten en bieden vooral aan zomer-vogels gunstige levensvoorwaarden.

Het is mogelijk gebleken de vogelstand van nu te vergelijken met die aan het einde der twintiger jaren. Van 1930 is namelijk een publikatie bekend uit *De Wandelaar* (1), waarin de uitkomsten van een vijftal jaren gecoördineerde vogelinventarisatie door de in 1925 te Linschoten opgerichte Ornithologische Club „de Tureluurs” staan vermeld. Voorzover de gegevens, die in de omgeving van Oudewater, Montfoort, Linschoten en Woerden werden verzameld, betrekking hebben op het Landgoed Linschoten, vermeldt de auteur Van Doorninck 62 broedvogels. In het latere tijdvak 1962-1972 waren dit 54 soorten waarvan nesten werden gevonden. Uit een vergelijking blijkt dat Patrijs, Visdiefje, Zwarte stern, Gele kwikstaart, Huiszwaluw, Boompieper, Kneu en Kerkuil zich op het landgoed niet meer laten zien. Verder worden Steenuil en Groene specht thans slechts in de nazomer of winter een enkele keer waargenomen. Tureluur en Grote lijster zien of horen wij wel eens in het vroege voorjaar, maar daar blijft het bij. Van de broedvogels die Van Doorninck niet opgeeft is de Scholekster sinds twaalf jaren een op bouwland broedende soort. De Boomklever was voorheen bekend van Woerdens plantsoen en broedde in 1964 en 1966 in een nestkast van het parkbos. Sinds een paar jaren brengt hier ook een Meerkoet zijn jongen groot. Vreugde is er over de sinds 1968 in toenemend aantal broedende Putters. Nog in augustus van het afgelopen jaar werd door een paartje in een meidoorn ge-

bouwd, in september zaten twee jongen in het struikgewas luid om voedsel te roepen. Voorheen was een Putter een zeldzame verschijning in de late herfst of winter.

Het verhaal in *De Wandelaar* roept herinneringen op aan het bosschage- en vogelrijke landschap van de Hollandse IJssel, de Lange Linschoten met het Linschoterbos en de Oude Rijn tussen Woerden en Harmelen. Bij vele oude hofsteden waren ieder jaar verscheidene Boerenzwaluwen, Spotvogels, Grauwe vliegenvangers en niet zelden Tortelduiven aanwezig, kon je in vele rijtjes knotwilgen Gekraagde roodstaart, Winterkoning, mezesooten, ook de Grauwe vliegenvanger en nu en dan een Steenuil aantreffen. Dit laatste was ook het geval in de boomgaarden waar in oude appelbomen in 1928 de Grote lijster een vrij geregelde verschijning was, welke soort echter sindsdien in aantal achteruitging. In rietpoeltjes bij boerderijen en in het land nestelden Rietgors en Kleine karekiet. In grienden troffen wij de nesten van Tuinfluiter en Bosrietzanger soms dicht opeen of boven elkaar, met pal daarbij een broedende Zanglijster. Boven de elzen- en meidoornstruwelen voerden de Grasmussen hun „dansende” baltsvlucht uit. Braamsluiper en Matkop daarentegen zijn altijd zeldzame broedvogels geweest, waarvan thans elk één territorium heeft op het landgoed.

Vroman (6) heeft in april en mei van de jaren 1951 tot en met 1953 de in de wilgengrienden broedende vogels geïnventariseerd, om na te gaan hoe de vogelbevolking zich gedraagt in de jaren die tussen twee kappingen verlopen. Uit dit verslag blijkt o.a. dat in de wilgengrienden Tuinfluiter en Fitis 10-9 territoria bezetten, Grasmus en Spotvogel twee territoria hadden (thans 1-0) en dat een boompieperpaartje in elk van die jaren een pas gekapte vriend als broedterrein verkoos.

Uit de „oude” tijd herinneren we ons verder

oeverzwaluwen-kolonies van een oeverwal van de Hollandse IJssel, van onder de perons van de stations Oudewater en Woerden, vervolgens een viertal roeken-kolonies met honderden nesten. Wat een prettig lawaai! Ooievaars hebben geklapperd op een paal-nest bij de ridderhofstede Groot-Wulverhorst van het landgoed. In 1965 zagen we hier een zwerver foerageren. Maar nu geen enkel broedgeval van het polderland ten noorden van de Alblasserwaard is vermeld

(2), bestaat er weinig hoop meer op bezoeken van Ooievaars uit Woerden, Montfoort en Oudewater. De voor het laatst in 1968 waargenomen Kerkuil was een verkeersslachtoffer. In de veertiger jaren bleek trouwens al dat er geen Kerkuilen meer in het koetshuis, de duiventoren en de houtloods in het parkbos aanwezig waren.

In 1926 ontdekte Wolda in het parkbos een staartmezenest, in 1930 zag Oogterom een paartje met jongen; verdere waarnemingen,

Fig. 2. De „doorkijk” van noord naar zuid.

Fig. 3. De „doorkijk” van zuid naar noord.

behoudens die van in de herfst zwervende troepjes, bleven uit. In 1971 bouwde een paartje een nest in een *Taxus* bij het jachthuis. Uitgerekend tijdens slagregen vlogen de jongen uit en moesten we een jong driftkopje de reddende hand bieden.

In 1927 verbleef het gehele zomerseizoen één Nachtegaal in het bos, maar van een weerzien is nimmer meer sprake geweest.

Wij hebben in het begin der vijftiger jaren nog al eens de van vroeger bekende speur-

tochten herhaald. Je schrikt ervan hoe de destijds aaneensluitende afwisselingen van onder geboomte gelegen hofsteden, met tuinen, boomgaarden, grasakkers met knotwilgen langs de rand, gaten vertonen met daarin nieuwbouw-huizen zonder struiken of bomen, dat poelen en sloten met ijzer, blik en plastic zijn volgestopt en dat er plannen bestaan tot wegverbeteringen waardoor tal van zware esdoorns, iepen en linden voor de bijl zullen gaan, terwijl men zou kunnen volstaan

met het inrichten van een paar uitwijkplaatsen.

Triest is de armoede aan paartjes weidevogels. En toch maar eieren blijven rapen. We zouden voorts wel eens willen weten hoeveel Leeuweriken en Graspiepers in onze polders broeden.

De teruggang van het aantal individuen per soort valt ook op in de bos- en griendpercelen. In de vijftiger jaren kon je tijdens de volle lente geen stap doen of je hoorde in het hoge hout Wielewaal, Zwartkop, Spotvogel, Tuinfluiter, Tortel, Holenduif, Zanglijster en Roodborst, soms overstemd door de schorre kreten uit de goed bezette blauwe-reigers- en roeken-kolonie. In de grienden zongen een vijftiwintigtal Fitissen, verscheidene Tuinfluiters en Bosrietzangers: een feest in de stille vroegte voor geoefende oren.

De grote luister van het vogelkoor is er, behoudens in de grienden, overal af doordat er door het afgenomen aantal individuen voor de mannetjes minder ijver aan de dag wordt gelegd hun territorium aan soortgenoten duidelijk te maken. Dit geldt waarschijnlijk ook voor de Wielewaal, die tot voor enkele jaren drie territoria bezat en thans slechts één. Gelukkig roffelen drie Grote bonte spechten op aan de tand des tijds overgelaten holle stammen en jammeren 's nachts Bosuilen en Ransuilen. Verleden jaar telden we maanden achtereen een winter-concentratie van 27 Ransuilen, die in een oude forse meidoorn rijtje aan rijtje de voorspoedige muizenjachten met slaperige ogen aan het verwerken waren. Een menigte glanzend zwarte braakballen onder de boom bleef na het vertrek de stille getuige.

Wat de hier niet broedende vogels, de doortrekkers in winter en voorjaar en de wintergasten betreft, verraste het ons, dat Van Doorninck van de omgeving van het landgoed 34 soorten opgeeft, terwijl onze lijst

Fig. 4. Jonge Bosuil.

niet minder dan 71 soorten telt. Dit moet worden toegeschreven aan het feit dat tussen 1925 en 1930 op zeer ongeregelde tijden de omgeving werd bezocht, terwijl tussen 1962 en 1972 regelmatig op het landgoed werd vertoefd. Behalve de in 1926-1927 waargenomen Kuifmees, Barmsijs en Grauwe vliegenvanger, die later niet meer werden opgemerkt, verschijnen de doortrekkers van toen ook nu nog. Behalve de „weersomslagprofeten”: de Grauwe ganzen en de Rietganzen, van en tot verre afstand te horen en met imposante vluchten rustig overvliegend, de pijlsnelle eendjes, troepen Kramsvogels en Koperwieken — al zien we laatstgenoemde vogels veel minder dan vroeger —, zijn er nog andere trouwe doortrekkers en wintergasten, waaronder Buizerd (in recente jaren nog maar 1 of 2), Houtsnip, Roodborst (overal waar gewerkt wordt), Staartmees, Sijs en Goudhaantje.

De entree begint met het bezoek van een of enkele jonge Wespendienven in het laatst van augustus. Zij kunnen zó verdiept zijn in hun werk de raten met wespelarven uit te krabben, dat je hen van dichtbij verrassen kunt. Vervolgens kan de IJsvogel verschijnen en daarna het Zwartkopje en in 1972 vertoon-

de zich zelfs wekenlang de Fluit, met de Zwartkopjes bessen plukkend van de karmozijnbes. Inmiddels zijn er Wulpen en Kieviten op de gehooide percelen verschenen.

Medio oktober verschenen de Bonte kraaien, eerst de enkelingen, daarna kwam de grote troep, waarvan groepjes de varkens-troggen ontdekten en daar de wintermaanden zich te goed deden aan het varkensvoer en de „ligten”. Dit laatste vraagt om enige toelichting. Het „ligt” (verbastering van „leggen”) is de naam van de vruchtvliezen die het kalf vóór de geboorte omgeven. Een dierenarts vertelde van een boer, die aan het dienstertje liet weten dat de veearts moest komen, omdat er iets mis ging bij het kalven van een koe doordat „het ligt er nog op zat”. Zij begreep het niet en bracht de boodschap met een verbaasde blik aldus over: „U moet komen omdat het licht nog aan was”.

Ik denk, dat de Raven die in 1923 in het parkbos van het Huys te Linschoten hun jongen groot brachten, ook wel kraamvisites bij de hofsteden maakten. Intussen zijn de varkens uit het veld naar de bio-industrieën verhuisd en zijn de prachtige grijsrokken uit het winterlandschap verdwenen.

Menig jaar vertoefden gedurende korte of langere tijd Dodaars, Purperreiger, Slob-eend, Sperwer, Visarend, Smelleken, Boomvalk, Waterral, Turkse tortel, Zwarte specht, Kleine bonte specht en Keep in onze dreven. De meeste overvliegers en tijdens de trek voedselzoekende soorten zagen wij evenwel in de tienjarige periode 1962-1972 slechts

één of tweemaal, zoals Fuut, Aalscholver, Lepelaar, Pijlstaart, Wilde zwaan en Kleine zwaan, Bruine kiekendief (boven de grienden golvend en in de sloten opschudding veroorzakend onder de eenden), Kleine mantelmeeuw, Watersnip, Bokje, Groenpootruiter, Klapekster, Tapuit, Pestvogel, Kruisbek, Zwarte mees, allen in najaar of winter, en verder Beflijster, Bonte vliegenvanger, Goudvink, Fluit, Grote karekiet, Rietzanger en Sprinkhaanrietzanger in het vroege en late voorjaar.

We zijn er gelukkig mee, dat het landgoed — een Eurel-reservaat — aan vogelsoorten kansen schenkt hier blijvend of tijdelijk een voedselbron te vinden. Niets willen wij onbeproefd laten om de biotopen te verbeteren, de verbinding tussen bos, geriefbosjes en houtkaden te handhaven en de rust overal te verzekeren. Voor kijkgebied zijn de bospercelen te klein en het fotograferen van vogels en hun nesten zou in het stadium waarin de vogelstand thans verkeert, funest kunnen zijn voor soorten die met één paartje vertegenwoordigd zijn.

De gevaarlijkste bedreiging voor de vogelbiotopen is evenwel de eliminatie van boschages ten behoeve van wegverbreding, woningbouw en stortplaatsen, of omdat zij zogenaamd van geen nut meer zijn. De boschages vormen namelijk een onderdeel van de smalle gordel bomen en struikgewas langs Oude Rijn, Linschoten en Hollandse IJssel, die aan trekkende en zwervende vogels gelegenheid biedt zich veilig, foeragerend te verplaatsen.

Litteratuur:

1. Doorninck, J. J. van, 1930. De vogelwereld rondom Linschoten. *De Wandelaar* 2: 264-271, 311-317.
2. Schuilenburg, H. L., 1972. De ooievaarsstand op een dieptepunt in Nederland. *Het Vogeljaar* 20: 229-235.
3. Sinnighe, A. M., 1971. De vegetatie van het „Linschoterbos”. *D.L.N.* 74: 97-107.
4. Stichting voor Vogelstudie en Vogelbescherming, 1971. *Avifauna van Midden-Nederland*.
5. Voo, E. E. van der, 1969. Landgoed Linschoten. *D.L.N.* 72: 225-234.
6. Vroman, M., 1954. Broedvogel-inventarisatie in grienden te Linschoten 1951 t/m 1953. *Scriptie Staatsbosbeheer*.